

Preliminarus vertimas

ANTRASIS SKYRIUS

BYLA IGARIENĖ IR PETRAUSKIENĖ PRIEŠ LIETUVĄ

(Pareiškimo Nr. 26892/05)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2009 m. liepos 21 d.

Byloje Igarienė ir Petrauskienė prieš Lietuvą,

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Antrasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininkės Françoise Tulkens,

teisėjų Ireneu Cabral Barreto,

Vladimiro Zagrebelsky,

Danutės Jočienės,

Dragoljub Popović,

András Sajó,

Nona Tsotsoria,

ir *skyriaus kanclerės* Sally Dollé,

po svarstymo uždaramame posėdyje 2009 m. birželio 30 dieną,

skelbia pastarąją dieną priimtą šį sprendimą:

PROCESAS

1. Byla buvo pradėta dviem Lietuvos Respublikos pilietėms Laimai Sofijai Igarienei ir Dianai Petrauskienei („pareiškėjoms“) 2005 m. liepos 22 d. pateikus Teismui pareiškimą (Nr. 26892/05) prieš Lietuvos Respubliką pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos („Konvencijos“) 34 straipsnį.

2. Lietuvos Vyriausybei („Vyriausybei“) atstovavo jos atstovė E. Baltutytė.

3. 2007 m. vasario 2 d. Teismas nutarė pranešti Vyriausybei apie pareiškėjų skundus pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį ir Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnį. Teismas taip pat nutarė nagrinėti pareiškimo priimtimumo ir esmės klausimus kartu (29 straipsnio 3 dalis).

FAKTAI**I. BYLOS APLINKYBĖS**

4. Pareiškėjos gimė 1938 m. ir 1968 m., atitinkamai, ir gyvena Kaune.

5. 1992 m. lapkričio 17 d. potvarkiu Kauno miesto valdyba atkūrė pareiškėjoms nuosavybės teises į pastato Kaune dalį. Konkrečiai, nuosavybės teisės buvo atkurtos natūra į butus, kuriuose pareiškėjos gyveno. Nuosavybės teisių atkūrimo potvarkyje buvo nurodyta, kad nuosavybės teisės į negyvenamą patalpų dalį (toliau „ginčijamos patalpos“) bus atkurtos, vadovaujantis Vyriausybės nustatyta tvarka ir terminais.

6. 1993 m. spalio 15 d. Kauno miesto mero pavaduotojas ir pareiškėjos pasirašė priėmimo-perdavimo aktą, kuriuo ginčijamos patalpos buvo perduotos pareiškėjoms. Nuosavybės teisę į patalpas pareiškėjos įregistravo 1993 m. gruodžio 21 d.

7. 1994 m. kovo 21 d. Kauno miesto mero potvarkiu priėmimo-perdavimo aktas buvo pripažintas neteisėtu ir todėl negaliojančiu. 1994 m. gegužės 31 d. potvarkiu Kauno miesto valdyba papildė 1992 m. lapkričio 17 d. potvarkį sakiniu, nurodančiu nuosavybės teisių atkūrimo būdą. Buvo nuspręsta išmokėti kompensaciją už ginčijamas patalpas, kuriose tuo metu buvo įsikūrusi vaistinė, po to, kai Vyriausybė nustatys kompensacijos išmokėjimo būdus ir tvarką.

8. 1994 m. birželio 14 d. potvarkiu Kauno miesto valdyba perdavė ginčijamas patalpas iš vienos valstybinės įmonės balanso į valstybinės Kauno zonos vaistinių įmonės balansą. Vėliau Kauno miesto valdybos 1996 m. birželio 14 d. potvarkiu ginčijamos patalpos buvo perduotos uždarosios akcinės bendrovės „Šlamučio“ vaistinė privačiai nuosavybei¹.

9. 1994 m. birželio 3 d. pareiškėjos kartu su kitais panašioje padėtyje atsidūrusiais asmenimis pareiškė bendrą civilinį ieškinį dėl 1994 m. kovo 21 d. ir 1994 m. gegužės 31 d. vietos valdžios potvarkių. 1994 m. liepos 4 d. Kauno miesto apylinkės teismas ieškinį atmetė kaip nepagrįstą.

10. 1994 m. rugpjūčio 22 d. Aukščiausiasis Teismas panaikino žemesnės instancijos teismo sprendimą ir grąžino bylą nagrinėti iš naujo. Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad žemesnės instancijos teismas neištyrė visų bylai reikšmingų aplinkybių. Konkrečiai, teismas neatsižvelgė į tai, kad ginčijamų potvarkių priėmimo metu pareiškėjos jau buvo pripažintos viso pastato savininkėmis. Aukščiausiasis Teismas pastebėjo, kad pareiškėjų nuosavybės teisės galėjo panaikinti tik teismas, o ne vietos valdžios institucija.

11. 1994 m. spalio 7 d. Kauno miesto apylinkės teismas nusprendė sustabdyti tolimesnį civilinės bylos nagrinėjimą V.A., vieno iš ieškovų byloje, prašymu dėl V.A. giminaitės, kuri taip pat buvo ieškovė toje pačioje byloje, ligos. Teismas nurodė V.A. pranešti, kada giminaitės sveikatos būklė pagerės ir ji galės dalyvauti tolimesniame bylos nagrinėjime.

12. 1999 m. liepos 1 d. Kauno miesto apylinkės teismas savo iniciatyva civilinį procesą atnaujino.

13. 1999 m. rugsėjo 9 d. Kauno miesto apylinkės teismas pareiškėjų ieškinį patenkino. Jis pripažino vietos valdžios 1994 m. kovo 21 d. ir 1994

¹ Šis sakinytis tikslintinas: remiantis Kauno miesto valdybos 1994 m. birželio 14 d. potvarkiu Nr. 846-v ir Kauno miesto savivaldybės rejestro tarnybos 1996 m. balandžio 24 d. įsakymu Nr. 221, 1996 m. gegužės 13 d. buvo įregistruotos UAB „Smiltyninio Šlamučio“ vaistinės nuosavybės teisės į ginčijamas patalpas. Pastebėtina, kad minėtu 1996 m. balandžio 24 d. įsakymu buvo įregistruota UAB „Smiltyninio Šlamučio“ vaistinė. Vert. pastaba.

m. gegužės 31 d. potvarkius negaliojančiais, atkurdamas pareiškėjų nuosavybės teises į vaistinės užimamas patalpas.

14. 2000 m. vasario 28 d. Kauno apygardos teismas paliko šį sprendimą galioti.

15. 2000 m. rugsėjo 12 d. Aukščiausiasis Teismas panaikino žemesnių instancijų teismų sprendimus ir grąžino bylą Kauno miesto apylinkės teismui nagrinėti iš naujo. Aukščiausiojo Teismo nuomone, žemesnių instancijų teismai ir vėl neįvertino visų bylai reikšmingų aplinkybių, net ir tų, kurios buvo nurodytos Aukščiausiojo Teismo 1994 m. rugpjūčio 22 d. nutartyje. Be to, žemesnių instancijų teismai padarė teisės taikymo klaidų.

16. 2004 m. vasario 18 d. Kauno miesto apylinkės teismas pareiškėjų ieškinį atmetė. Teismas pastebėjo, kad įstatymas nenumatė nuosavybės teisių į nekilnojamąjį turtą atkūrimo natūra, jeigu pastate buvo įsikūrusios visuomeninės paskirties įstaigos, tokios kaip vaistinė. Teismas išaiškino 1992 m. lapkričio 17 d. potvarkį, pabrėždamas, kad jis negalėjo būti suprantamas kaip garantuojantis nuosavybės teisių atkūrimą natūra į visą pastatą, o tik į neužimtą jo dalį. Teismas panaikino dviprasmišką potvarkio formuluotę, palikdamas vietos valdžios institucijų nuožiūrai nuspręsti, kaip atitaisyti situaciją: išmokant piniginę kompensaciją ar perduodant lygiavertį turtą.

17. 2004 m. rugsėjo 23 d. Kauno apygardos teismas paliko pirmosios instancijos teismo sprendimą galioti.

18. 2005 m. sausio 26 d. Aukščiausiasis Teismas pareiškėjų kasacinį skundą atmetė.

19. 2005 m. gegužės 25 d. kai kurios bylos šalys, tarp jų ir pareiškėjos, pateikė Kauno miesto apylinkės teismui prašymą išaiškinti šio teismo 2004 m. vasario 18 d. sprendimą. Jų prašymas buvo atmestas 2005 m. birželio 21 d.

20. 2006 m. balandžio 3 d. V.A. iškėlė civilinę bylą, ginčydamas pradines turto dalis, kurios buvo nustatytos pareiškėjoms ir kitiems suinteresuotiems asmenims 1992 m. lapkričio 17 d. potvarkiu, nuosavybės teisėms atkurti. 2007 m. rugsėjo 5 d. Kauno miesto apylinkės teismas galutine nutartimi paliko V.A. prašymą nenagrinėtą, kadangi V.A. į teismą neatvyko, nors ir buvo tinkamai informuotas apie bylos nagrinėjimą.

21. 2008 m. gruodžio 11 d. Kauno miesto savivaldybės administracijos direktorius išleido įsakymą išmokėti pareiškėjoms piniginę kompensaciją už ginčijamas patalpas. Kompensacija turėjo būti išmokėta trimis dalimis. Pirmąją priklausančios kompensacijos dalį pareiškėjos turėjo gauti 2008 m. gruodžio 29 d. Kitos dvi kompensacijos dalys turi būti sumokėtos 2009 m. ir 2010 m.

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

22. Bylai reikšminga vidaus teisė ir praktika dėl vidaus teisinės gynybos priemonių, kai skundžiamasi dėl bylų nagrinėjimo trukmės, buvo apibendrintos *Četvertakas ir kiti prieš Lietuvą* sprendime (No. 16013/02, §§ 19-22, 2009-01-20). Be to, iki 2001 m. liepos 1 d. galiojusio Civilinio kodekso 484 straipsnis numatė, kad organizacija privalo atlyginti bet kokią žalą, padarytą organizacijos darbuotojų jiems vykdant profesines pareigas.

23. Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų įstatyme, priimtame 1991 m. birželio 18 d., kuris buvo daug kartų keistas, numatytos du nuosavybės teisių atkūrimo būdai – turto grąžinimas natūra arba kompensacija už turtą, jeigu jo fizinis grąžinimas yra neįmanomas. Vadovaujantis įstatymo 14 straipsniu, jeigu namas pertvarkomas į negyvenamąsias patalpas ir perduodamas gydymo įstaigai ar naudojamas sveikatos apsaugos tikslais, tokias patalpas turėjo išpirkti valstybė. Vietos valdžios institucijos buvo kompetentingos nuspręsti dėl kompensacijos būdo.

24. 1994 m. gegužės 27 dieną Konstitucinis Teismas išnagrinėjo valstybės vidaus įstatymų dėl nuosavybės teisių atkūrimo atitikties Konstitucijai klausimą. Savo nutarime Konstitucinis Teismas, *inter alia*, nustatė, kad sovietų valdžios institucijų nuo 1940 m. nacionalizuotas turtas laikytinas „faktiškai valstybės valdomu turtu“. Konstitucinis Teismas konstatavo:

„Iki turto grąžinimo ar atitinkamos kompensacijos išmokėjimo buvusio savininko subjektinės teisės į konkretų turtą dar nėra atstatytos. Įstatymas, kol nėra pritaikytas konkrečiam subjektui dėl konkretaus turto grąžinimo, pats savaime subjektinių teisių nesukuria. Esant tokiai situacijai, valstybės įgaliotos institucijos sprendimas grąžinti turtą natūra ar kompensuoti jį turi tokią juridinę reikšmę, kad tik nuo to momento buvęs savininkas įgyja nuosavybės teises į tokį turtą.“

Konstitucinis Teismas taip pat konstatavo, kad teisinga kompensacija už turtą, kuris negali būti grąžinamas natūra, atitinka nuosavybės apsaugos principą.

25. 1995 m. birželio 20 dieną Konstitucinis Teismas patvirtino, kad parlamento ribotos restitucijos principo pasirinkimą nulėmė sunkios politinės ir socialinės sąlygos, t.y. tai, kad „per 50 okupacijos metų užaugo naujos žmonių kartos, susiformavo nauji žmonių turiniai ir kiti socialiniai-ekonominiai santykiai, kurių, sprendžiant nuosavybės teisės atstatymo klausimus, nepaisyti nebuvo galima.“

26. Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas, priimtas 1997 m. liepos 1 d. ir panaikinęs Įstatymą dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų, bylai reikšmingu metu numatė:

8 straipsnis. Nuosavybės teisių į gyvenamuosius namus, jų dalis, butus atkūrimo sąlygos ir tvarka

„1. Šio įstatymo 2 straipsnyje nurodytiems piliečiams nuosavybės teisės į gyvenamuosius namus, jų dalis, butus atkuriamos grąžinant juos natūra, išskyrus pagal šio įstatymo 15 straipsnį valstybės išperkamus gyvenamuosius namus, jų dalis, butus <...>“

15 straipsnis. Valstybės išperkami gyvenamieji namai, jų dalys, butai

„Gyvenamieji namai, jų dalys, butai valstybės išperkami iš šio įstatymo 2 straipsnyje nurodytų piliečių ir už juos atlyginama pagal šio įstatymo 16 straipsnį, jeigu jie:

1) yra pertvarkyti į negyvenamąsias patalpas ir naudojami švietimo, sveikatos apsaugos, kultūros, mokslo reikmėms bei globos namams. Šių patalpų sąrašą tvirtina Vyriausybė <...>“

16 straipsnis. Atlyginimas piliečiams už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą

1. Už valstybės išperkamą išlikusį nekilnojamąjį turtą, taip pat už nekilnojamąjį turtą, kuris iki 1991 m. rugpjūčio 1 d. buvo išlikęs, tačiau po to jo neliko dėl valstybės, savivaldybės institucijų priimtų sprendimų, piliečiams atlygina valstybė.

2. Kai valstybė atlygina piliečiams už nekilnojamąjį turtą, kuris pagal šį įstatymą negrąžinamas natūra, laikomasi negrąžinamo turto ir vietoj jo perduodamo kito turto, kuriuo atlyginama už valstybės išperkamą turtą, lygiavertiškumo principo. <...>

7. Atlyginimas už pagal šį įstatymą negrąžinamus ūkinės-komercinės paskirties pastatus, gyvenamuosius namus, jų dalis, butus nustatomas pagal Vyriausybės patvirtintą metodiką. <...>”

TEISĖ

I. DĖL KONVENCIJOS 6 STRAIPSNIO 1 DALIES PAŽEIDIMO

27. Pareiškėjos skundėsi dėl to, kad bylos nagrinėjimo trukmė buvo nesuderinama su „įmanomai trumpiausio laiko“ reikalavimu pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, kurioje numatyta:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų klausimas <...>, toks asmuo turi teisę, kad bylą per įmanomai trumpiausią laiką <...> išnagrinėtų <...> (a) teismas <...>“

A. Priimtinas

28. Vyriausybė teigė, kad pareiškėjos turėjo pareikšti civilinį ieškinį dėl žalos atlyginimo pagal Civilinio kodekso, galiojusio iki 2001 m. liepos 1 d., 483 ir 484 straipsnius. Remdamasi 2006 m. rugpjūčio 19 d. Konstitucinio teismo nutarimu, Vyriausybė tvirtino, kad net ir tuo atveju, kai atitinkamas žalos atlyginimas nenumatytas jokiame įstatyme, pareiškėjos galėjo

reikalauti priteisti žalos atlyginimą, tiesiogiai remdamosi Konstitucija arba bendraisiais teisės principais.

29. Vyriausybė taip pat tvirtino, kad pareiškėjos galėjo siekti žalos atlyginimo dėl civilinės bylos nagrinėjimo trukmės šalies vidaus teismuose pagal Civilinio kodekso, galiojančio nuo 2001 m. liepos 1 d., 6.272 straipsnį. Šiuo atžvilgiu Vyriausybė pateikė 2007 m. vasario 6 d. Aukščiausiojo Teismo nutarties kopiją, kuria asmeniui buvo priteistas žalos atlyginimas pagal Civilinio kodekso 6.272 straipsnį dėl per ilgo proceso, nors ir baudžiamojo, kuris buvo pradėtas 1998 m., o nutrauktas 2004 m. Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjos nepareiškė tokio ieškinio šioje byloje, skundas dėl bylos nagrinėjimo trukmės turi būti atmestas dėl to, kad nebuvo panaudotos visos valstybės vidaus teisinės gynybos priemonės, kaip tai numatyta Konvencijos 35 straipsnio 1 dalyje. Galiausiai, Vyriausybė tvirtino, kad dalis ginčijamo civilinio proceso nepatenka į Teismo kompetenciją *ratione temporis*.

30. Pareiškėjos ginčijo Vyriausybės argumentus teigdamos, kad nebuvo tinkamos teisinės gynybos priemonės, kurią jos būtų galėjusios panaudoti savo skundui pagal Konvenciją dėl per ilgos proceso trukmės.

31. Pirmiausia Teismas pastebi, kad jis nėra kompetentingas nagrinėti įvykių, kurie įvyko iki 1995 m. birželio 20 d., t.y. iki Konvencijos įsigaliojimo Lietuvoje. Atsižvelgiant į tai, kad dalis civilinio proceso vyko iki tos dienos, ta pareiškimo dalis turi būti atmesta pagal 35 straipsnio 3 ir 4 dalis, nes ji yra nesuderinama *ratione temporis* su Konvencijos nuostatomis.

32. Dėl Vyriausybės pateikto vidaus teisinės gynybos priemonių nepanaudojimo argumento Teismas primena savo išvadas byloje *Baškienė prieš Lietuvą* (No. 11529/04, §§ 68-72, 2007-07-24), kurioje jis nusprendė, kad reikalavimas atlyginti žalą pagal Civilinio kodekso 6.272 straipsnį neatitiko „veiksmingumo“ reikalavimo. Teismas nemato jokios priežasties nukrypti nuo jau esančios savo praktikos šiuo atžvilgiu. Teismas taip pat pastebi, kad, pateikdama atitinkamos vidaus teismų praktikos pavyzdį dėl Civilinio kodekso 6.272 straipsnio, Vyriausybė rėmėsi Aukščiausiojo Teismo nutartimi, priimta 2007 m. vasario 6 d. Vis dėlto šioje byloje civilinis procesas truko nuo 1994 m. birželio 3 d. iki 2005 m. sausio 26 d. (žr. §§ 9 ir 18 prieš tai), o pareiškimas Teismui buvo pateiktas 2005 m. liepos 22 d. Taigi Teismas nebuvo įtikintas, kad galimybė reikalauti žalos atlyginimo už pernelyg ilgą proceso trukmę pagal Civilinio kodekso 6.272 straipsnį jau – šio pareiškimo pateikimo metu – buvo įgijusi pakankamą teisinį tikrumą, kad būtų privalomas jos panaudojimas pagal Konvencijos 35 straipsnio 1 dalį.

33. Dėl Vyriausybės argumento, kad pareiškėjos galėjo pareikšti ieškinį, remdamosi Civilinio kodekso, galiojusio iki 2001 m. liepos 1 d., 483 ir 484 straipsniais arba bendrais teisės principais, ar Konstitucija, Vyriausybė nepateikė jokių įrodymų, parodančių, jog tokia priemonė galėjo pagrįstai būti sėkminga, ypač iki Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d.

nutarimo (žr. *Četvertakas ir kiti prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 16013/02, §§ 30, 2009 m. sausio 20 d. sprendimas).

34. Esant šioms aplinkybėms, Vyriausybės argumentas dėl pareiškimo nepriimtino dėl vidaus teisinės gynybos priemonių nepanaudojimo turi būti atmestas.

35. Teismas taip pat pastebi, kad šis skundas nėra aiškiai nepagrįstas, vadovaujantis Konvencijos 35 straipsnio 3 dalimi. Taip pat jis nėra nepriimtinas dėl kokio nors kito pagrindo. Taigi pareiškimas turi būti paskelbtas priimtinu.

B. Bylos esmė

36. Vyriausybė sutiko, kad pirmosios instancijos teismuose bendra civilinio proceso trukmė buvo sąlyginai ilga. Tačiau ji teigė, kad proceso trukmę lėmė vienos iš bylos šalių rimta liga. Vyriausybė pastebėjo, kad civilinis buvo sustabdytas beveik penkerius metus ir kad šis vilkinimas iš dalies priskirtinas bylos šalims, kurios nesikreipė į valstybės vidaus teismus dėl bylos nagrinėjimo atnaujinimo (žr. §§ 11 ir 12 pirmiau bei *Aleksa v. Lithuania*, No. 27576/05, §§ 11 ir 14, 2009-07-21). Vyriausybė taip pat tvirtino, kad byla buvo sudėtinga, kadangi joje dalyvavo daug ieškovų, pateikusių daugybę ieškinių ir priešieškinių. Daugelį bylos šalių pakeitė kiti asmenys. Vyriausybė atkreipė Teismo dėmesį į tai, kad bylą sudarė 8 tomai (2 234 psl.) ir kad restitucijos procesą reglamentuojantys vidaus teisės aktai buvo ne kartą keičiami. Taigi Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė į bylos išnagrinėjimą per „įmanomai trumpiausią laiką“ nebuvo pažeista.

37. Pareiškėjos nesutiko, teigdamos, jog bylos sudėtingumo nepakanka, kad valstybė būtų atleista nuo pareigos gerbti įmanomai trumpiausio laiko reikalavimą. Jos pabrėžė, kad byla buvo sustabdyta beveik penkerius metus ir teigė, jog Kauno miesto apylinkės teismas nesiėmė jokių veiksmų bylos nagrinėjimui atnaujinti. Pareiškėjos taip pat pastebėjo, kad po 2000 m. rugsėjo 12 d. Aukščiausiojo Teismo nutarties, kuria byla buvo gražinta Kauno miesto apylinkės teismui nagrinėti iš naujo, Kauno miesto apylinkės teismas sprendimą priėmė tik 2004 m. vasario 18 d. Taigi bylos nagrinėjimas truko per ilgai.

38. Teismas pažymi, kad nors civilinis procesas buvo pradėtas 1994 m. birželio 14 d.¹, laikotarpis, patenkantis į Teismo jurisdikciją, prasidėjo tik 1995 m. birželio 20 d. (žr. § 31 prieš tai) ir tęsėsi iki 2005 m. sausio 26 d. Taigi visas procesas trijų instancijų teismuose truko 9 metus ir 7 mėnesius. Tačiau Teismas pastebi, kad iki 1995 m. birželio 20 d. procesas jau vyko vienerius metus.

¹ Civilinis procesas šioje byloje buvo pradėtas 1994 m. birželio 3 d. Vert. pastaba.

39. Teismas pakartoja, kad teismo proceso trukmės pagrįstumas turi būti vertinamas atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes ir į šiuos kriterijus: bylos sudėtingumą, pareiškėjų bei valdžios institucijų elgesį nagrinėjant bylą ir į paties proceso poveikį pareiškėjų teisėms (tarp daugelio kitų šaltinių žr. *Frydlender v. France* [GC], No. 30979/96, § 43, ECHR 2000-VII).

40. Teismas ne kartą yra nustatęs Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimus pagal pareiškimus, kuriuose keliami panašūs klausimai, kaip ir šioje byloje (žr. *Szilágyi v. Hungary*, No. 73376/01, 2005-04-05).

41. Teismas mano, kad šis procesas iš tiesų buvo sudėtingas, ypač atsižvelgiant į proceso dalyvių skaičių, nuolatinius teisės aktų pakeitimus ir restitucijos aspektą. Tačiau tai nepateisina ilgos bendros proceso trukmės.

42. Teismas nenustatė jokių įrodymų, rodančių, kad pareiškėjos kuriame nors proceso etape savo elgesiu vilkino procesą ar netinkamai elgėsi kitokiu būdu. Teismas atsižvelgia į Vyriausybės argumentą, kad nuo 1994 m. spalio 7 d. iki 1999 m. liepos 1 d. civilinis procesas buvo sustabdytas, kadangi vienas iš ieškovų, V.A., nepranešė Kauno miesto apylinkės teismui apie savo giminaitės sveikatos būklę. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad tai buvo V.A. įpareigojimas, o ne pareiškėjoms šioje byloje, kurios todėl negali būti laikomos atsakingomis dėl minėto nepranešimo.

43. Dėl valdžios institucijų elgesio Teismas pastebi, kad dėl žemesnių instancijų teismų nesugebėjimo įvertinti visų bylai reikšmingų aplinkybių Aukščiausiasis Teismas du kartus grąžino bylą žemesnių instancijų teismams nagrinėti iš naujo (žr. §§ 10 ir 15 prieš tai). Taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, kad Kauno miesto apylinkės teismui prirėkė trejų su puse metų naujam sprendimui priimti po to, kai Aukščiausiasis Teismas grąžino bylą nagrinėti *de novo* (žr. §§ 15 ir 16 pirmiau bei *Kobelyan v. Georgia*, No. 40022/05, § 19).

44. To, kas išdėstyta, pakanka, kad Teismas galėtų padaryti išvadą, jog visa šio ginčijamo civilinio proceso trukmė pažeidė „įmanomai trumpiausio laiko“ reikalavimą. Taigi buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis.

II. DĖL KONVENCIJOS 1 PROTOKOLO 1 STRAIPSNIO PAŽEIDIMO

45. Savo pradiniame pareiškime pareiškėjos taip pat skundėsi, kad joms nebuvo atkurtos nuosavybės teisės į ginčijamas patalpas natūra. Jos teigė, kad dėl užsitęsusio civilinio proceso, kuris prasidėjo 1994 m. ir truko daugiau kaip 11 metų, joms buvo nepagrįstai apribota galimybė disponuoti savo nuosavybe. Pastarąjį skundo aspektą pareiškėjos išplėtė savo 2007 m. liepos 3 d. pastabose dėl priimtino ir esmės, teigdamos, kad joms iki tol nebuvo išmokėta jokia kompensacija už jų turtą. Pareiškėjos teigė, kad buvo pažeistas Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnis, kuris numato:

„Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra

būtina visuomenės interesams ir tik įstatymo nustatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais.

Tačiau ankstesnės nuostatos jokia būdu neturi riboja valstybės teisės taikyti tokius įstatymus, kokie, jos manymu, jai reikalingi, kad ji galėtų kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgdama į bendrąjį interesą arba kad garantuotų mokesčių, kitų rinkliavų ar baudų mokėjimą“.

A. Šalių argumentai

46. Vyriausybė teigė, kad ši pareiškimo dalis yra nepriimtina *ratione temporis*, kadangi pareiškėjų skundai yra susiję su įvykiais, vykusiais iki 1996 m. gegužės 24 d., kai 1 Protokolas įsigaliojo Lietuvos atžvilgiu.

47. Vyriausybė nurodė, kad ginčo tarp pareiškėjų ir valdžios institucijų objektas buvo ne pats nuosavybės teisių atkūrimas, bet klausimas, ar pareiškėjos turėjo teisę į ginčijamų patalpų restituciją natūra. 1994 m. kovo 21 d. ir 1994 m. gegužės 31 d. potvarkiais vietos valdžios institucijos ne panaikino pareiškėjų nuosavybės teisių, o tik patikslino jų atkūrimo būdą. Kadangi pagal nacionalinę teisę nebuvo įmanoma grąžinti pačios ginčijamos nuosavybės, vietos valdžios institucijos, o vėliau ir teismai, nusprendė kompensuoti pareiškėjoms už ginčijamas patalpas, paskiriant joms lygiavertį turtą arba išmokant piniginę kompensaciją. Vyriausybė taip pat tvirtino, kad ši galimybė pareiškėjoms gauti kompensaciją už ginčijamas patalpas užtikrino reikiamą pareiškėjų ir visuomenės interesų pusiausvyrą ir buvo patvirtina trijų instancijų teismuose. Vyriausybės teigimu, kompensacijos pareiškėjoms išmokėjimas už ginčijamas patalpas užsitęsė dėl restitucijos proceso sudėtingumo ir susijusių teisinių ginčų. Vyriausybė apibendrino, kad ši pareiškimo dalis yra aiškiai nepagrįsta ir turi būti atmesta pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 ir 4 dalis.

48. Pareiškėjos nurodė, kad 1992 m. lapkričio 17 d. vietos valdžios institucijos atkūrė joms nuosavybės teises. Net jeigu ginčijami 1994 m. kovo 21 d. ir 1994 m. gegužės 31 d. potvarkiai dėl nuosavybės teisių atkūrimo būdo buvo priimti iki 1 Protokolo įsigaliojimo Lietuvos atžvilgiu, galimybė netrukdomai naudotis savo nuosavybe buvo apribota iki 2005 m. sausio 26 d. Aukščiausiojo Teismo nutarties. Atsižvelgiant į tokį tęstinį nuosavybės teisių pažeidimą, šis skundas patenka į Teismo kompetenciją *ratione temporis*.

49. Pareiškėjos taip pat teigė, kad valstybės vidaus teismai neteisingai išaiškino nacionalinius įstatymus, nustatydami, kad ginčijamos patalpos negalėjo būti grąžintos pareiškėjoms natūra. Pareiškėjos tvirtino, kad nebuvo viešojo intereso nesuteikti joms nuosavybės teisių į minėtas patalpas ir perduoti nuosavybės teisės į jas vaistinei. Pareiškėjų nuomone, nebuvo viešojo intereso, kad konkreti vaistinė vykdytų savo veiklą būtent tose patalpose. Be to, pareiškėjų nuosavybės teisių atkūrimas neužkirto kelio vaistinei nuomotis minėtas patalpas. Kadangi valstybės vidaus teismai

nenustatė pakankamo viešojo intereso pareiškėjų turtui nusavinti, Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnis buvo pažeistas.

B. Priimtinumai

50. Teismas primena, kad 1992 m. lapkričio 17 d. vietos valdžios institucijos atkūrė pareiškėjų nuosavybės teises natūra į dalį pastato Kaune ir nurodė, kad jų teisės į likusią ginčijamų patalpų dalį bus atkurtos, vadovaujantis Vyriausybės nustatyta tvarka ir terminais (žr. § 5 prieš tai). Be to, minėtas sprendimas atkurti nuosavybės teises į turtą niekada nebuvo panaikintas. 2004 m. vasario 18 d. sprendimu Kauno miesto apylinkės teismas tikrai paliko vietos valdžios institucijų nuožiūrai imtis reikiamų priemonių parenkant kompensacijos, kuri bus suteikta pareiškėjoms, būdą. Todėl Teismas mano, kad 1992 m. lapkričio 17 d. vietos valdžios institucijos potvarkis atkurti pareiškėjų nuosavybės teises, pareiškėjoms numatė vykdytiną reikalavimą, kuris sudaro „nuosavybę“ pagal Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnį (žr. *Jasiūnienė v. Lithuania*, No. 41510/98, § 44, 2003-03-06).

51. Teismas atkreipia dėmesį į Vyriausybės argumentą, kad su restitucija susiję ginčijami sprendimai buvo priimti tarp 1992 m. ir 1994 m., t.y., iki 1996 m. gegužės 24 d., kai 1 Protokolas įsigaliojo Lietuvos atžvilgiu. Vis dėlto Teismas pastebi, kad net jeigu teisminis procesas dėl minėtų potvarkių teisėtumo prasidėjo 1994 m. birželio 3 d., jis truko iki 2005 m. sausio 26 d., ir šiuo laikotarpiu pareiškėjų teisės naudotis savo nuosavybe buvo suvaržytos. Be to, pareiškėjos negavo pirmosios kompensacijos dalies už turtą iki 2008 m. gruodžio 29 d. (žr. § 21 prieš tai). Todėl pareiškėjų skundas negali būti atmestas kaip nesuderinamas *ratione temporis*.

52. Teismas pastebi, kad šioje pareiškimo dalyje pareiškėjos skundėsi dėl dviejų skirtingų klausimų. Visų pirma, jos skundėsi dėl to, kad negalėjo atkurti nuosavybės teisių į ginčijamas patalpas natūra. Antra, jos teigė negalėjusios netrukdomai disponuoti savo nuosavybe nuo 1994 m. Teismas išnagrinės kiekvieno šių skundų priimtinumą atskirai.

1. Pareiškėjų negalėjimas atgauti ginčijamų patalpų natūra

53. Dėl pareiškėjų skundo, kad jos negalėjo atgauti ginčijamų patalpų natūra po Lietuvos Valstybės atkūrimo, Teismas primena, kad Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnis pats savaime negarantuoja teisės atkurti nuosavybę. Jis taip pat negali būti aiškinamas kaip sukuriantis bendrą pareigą Susitariančiosioms Valstybėms atkurti nuosavybę, kuri buvo nusavinta iki Konvencijos ratifikavimo, arba kaip kokiu nors būdu ribojantis jų laisvę nustatyti nuosavybės teisių atkūrimo apimtį ir sąlygas buvusiems savininkams (tarp daugelio kitų šaltinių žr. *Jantner v. Slovakia*, No. 39050/97, § 34, 2003-03-04 ir *Bergauer and Others v. Czech Republic*, (dec.) No. 17120/04, 2005-12-13).

54. Šios bylos kontekste Teismas atsižvelgia į Kauno miesto apylinkės teismo 2004 m. vasario 18 d. sprendimą, kad pagal taikomus vidaus teisės aktus pareiškėjos neturėjo teisės susigrąžinti ginčijamas patalpas natūra, ir kad valdžios institucijos tiesiog privalėjo skirti joms kompensaciją. Teismas nemato priežasčių nesilaikyti vidaus teismų išvadų, kurios buvo pagrįstos tiesioginėmis nacionalinės teisės ir faktinių bylos aplinkybių žiniomis. Taigi šis skundas yra aiškiai nepagrįstas pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalį ir turi būti atmestas pagal 35 straipsnio 3 ir 4 dalis.

2. Pareiškėjų negalėjimas disponuoti savo nuosavybe

55. Teismas mano, kad pagrindinė problema šioje byloje kylanti pagal Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnį buvo pareiškėjų negalėjimas naudotis savo nuosavybe dėl civilinio bylinėjimosi trukmės. Atsižvelgdamas į tai, Teismas primena savo išvadą, išdėstytą 44 punkte prieš tai ir ankstesnėje Teismo praktikoje ta prasme, kad kai nustatomas 6 straipsnio 1 dalies pažeidimas, Teismas paprastai nelaiko būtina papildomai nagrinėti skundą 1 Protokolo 1 straipsnio pagrindu (tarp daugelio kitų šaltinių žr. *Mahieu v. France*, No. 43288/98, § 27, 2001-06-19, ir *Michailidou and Others v. Grece*, No. 21091/07, § 12, 2009-03-12). Tačiau Teismas mano, kad šioje byloje reikėtų nukrypti nuo minėtos praktikos, kadangi, nors civilinis bylinėjimasis baigėsi 2005 m. sausio 26 d. Aukščiausiojo Teismo nutartimi, nuosavybės teisių atkūrimo procesas truko žymiai ilgiau ir iki šiol nėra užbaigtas. Todėl Teismas mano, kad šis skundas yra vertas atskiuro svarstymo. Be to, Teismo nuomone, skundas nėra aiškiai nepagrįstas Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies prasme. Nesant kitų pagrindų skundui atmesti, Teismas daro išvadą, kad skundas turi būti paskelbtas priimtiniu.

C. Bylos esmė

56. Teismas pakartoja, kad 1992 m. lapkričio 17 d. potvarkiu vietos valdžios institucija suteikė pareiškėjoms teisę gauti kompensaciją, atitinkančią ginčijamų patalpų vertę. Nepaisant to, kad ši teisė buvo sukurta nebaigtine forma, kadangi ji turėjo būti įgyvendinta administraciniu sprendimu, kuriuo pareiškėjoms turėjo būti skirtas valstybės turtas Vyriausybės nustatyta tvarka ir sąlygomis, ji aiškiai sudarė teisinį pagrindą, įpareigojantį Valstybę šią teisę įgyvendinti. Vis dėlto atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjos gavo pirmąją aukščiau minėtos kompensacijos dalį tik 2008 m. gruodžio 29 d., t.y., po daugelio metų, Teismas laiko tai pareiškėjų teisės, įtvirtintos Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnyje, netrukdomai disponuoti savo nuosavybe ribojimu. Lieka nustatyti, ar šis ribojimas buvo pateisinamas, ar ne.

57. Pastebėtina, kad minėtos nuostatos tikslais Teismas turi nustatyti, ar buvo užtikrinta reikiama pusiausvyra tarp bendrojo visuomenės intereso ir asmens pagrindinių teisių apsaugos reikalavimų (žr. *Sporrong and Lönnroth*

v. *Sweden*, 1982-09-23, § 68, Series A no. 52). Reikiama pusiausvyra nėra užtikrinama, kai suinteresuotam asmeniui vienam užkraunama pernelyg didelė našta (žr. *Străin and Others v. Romania*, No. 57001/00, § 44, ECHR 2005-VII).

58. Teismas atsižvelgia į tai, kad ši byla yra susijusi su nuosavybės teisių atkūrimu ir neignoruoja sudėtingumo teisinių bei faktinių aspektų, su kuriais valstybės susiduria sprendamos tokius klausimus (žr. *Velikovi and Others v. Bulgaria*, Nos. 43278/98, 45437/99, 48014/99, 48380/99, 51362/99, 53367/99, 60036/00, 73465/01 ir 194/02, § 166, 2007-03-15). Taigi tam tikros pareiškėjų teisės į netrukdomą disponavimą savo nuosavybe įgyvendinimo kliūtys pačios savaime nėra kritikuotinos. Tačiau yra grėsmės, kad toks nuosavybės teisių atkūrimo procesas gali nepagrįstai apriboti pareiškėjų galimybę disponuoti savo nuosavybe, ypač jeigu šis procesas yra užvilkinamas (žr., *mutatis mutandis*, *Luordo v. Italy*, No. 32190/96, § 70, ECHR 2003-IX). Be to, netikrumo būseną, kurioje pareiškėjos galėjo atsidurti dėl valdžios institucijoms priskirtino vilkinimo, yra aplinkybė, į kurią reikia atsižvelgti vertinant valstybės elgesį (žr., *Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão and Others v. Portugal*, Nos. 29813/96 ir 30229/96, § 54, ECHR 2000-I, ir *Broniowski v. Poland* [GC], No. 31443/96, §§ 151 ir 185, ECHR 2004-V). Teismas primena savo praktiką, kad kompensacija už turto atėmimu patirtus nuostolius turi būti sumokėta per įmanomai trumpiausią laikotarpį (žr., *Guillemin v. France*, 1997-02-21, § 54, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-I).

59. Šios bylos kontekste Teismas pastebi, kad Valstybė pripažino pareiškėjų teisę į kompensaciją už ginčijamas patalpas dar 1992 m. lapkričio 17 d. Net ir atsižvelgus į tai, kad Konvencijos 1 Protokolas Lietuvos atžvilgiu įsigaliojo tik po ketverių metų, pareiškėjoms pirmoji minėtos kompensacijos dalis nebuvo išmokėta iki 2008 m. gruodžio 29 d. Teismas neignoruoja restitucijos procesui būdingo sudėtingumo. Vis dėlto šioje byloje netrukdomo naudojimosi savo nuosavybe kliūtys yra iš esmės priskirtinos valstybei atsakovei, kadangi Teismas jau nustatė, jog civilinis procesas pažeidė „įmanomai trumpiausio laiko“ reikalavimą (žr. § 44 prieš tai). Be to, pareiškėjos iki šiol negavo visos kompensacijos už turtą ir likusios kompensacijos dalies negaus iki 2010 m. Teismo nuomone, bendra nuosavybės teisių atkūrimo proceso trukmė suardė pusiausvyrą, kuri turi būti išlaikyta tarp viešojo intereso, užtikrinant ginčijamas patalpas visuomenės reikmėms, ir pareiškėjų asmeninio intereso netrukdomai naudotis savo nuosavybe. Taigi pareiškėjų teisės ribojimas buvo neproporcingas siekiamam tikslui.

60. Atsižvelgdamas į tai, kas paminėta, Teismas konstatuoja, kad buvo pažeistas Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnis.

III. DĖL KITŲ KONVENCIJOS PAŽEIDIMŲ

61. Pareiškėjos skundėsi pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, kad teismai, tirdami jų skundus dėl nuosavybės teisių atkūrimo, neteisingai taikė vidaus procesinę ir materialinę teisę.

62. Teismas primena, kad pagal Konvenciją jo tikslas nėra tapti apeliaciniu ar taip vadinamu „ketvirtosios instancijos“ teismu valstybės vidaus teismų priimtų sprendimų atžvilgiu. Būtent pastarieji teismai turi aiškinti ir taikyti vidaus teisę (žr. *Jahn and Others v. Germany* [GC], Nos. 46720/99, 72203/01 ir 72552/01, § 86, ECHR 2005-VI). Taigi ši pareiškimo dalis turi būti atmesta kaip aiškiai nepagrįsta pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 ir 4 dalis.

IV. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

63. Konvencijos 41 straipsnis numato:

“Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai priteikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.”

A. Žala

64. Nepateikdamos jokių reikalavimą pagrindžiančių įrodymų, pareiškėjos reikalavo kiekvienai po 36 500 eurų turtinei žalai bei po 100 000 eurų neturtinei žalai atlyginti.

65. Vyriausybė prieštaravo dėl tokių reikalavimų kaip nepagrįstų ir pernelyg didelių.

66. Teismas neįžvelgia jokio priežastinio ryšio tarp konstatuoto pažeidimo ir tariamos turtinės žalos, todėl Teismas šį reikalavimą atmeta. Tačiau jis priteisia kiekvienai pareiškėjai po 4 500 eurų neturtinės žalos.

B. Kaštai ir išlaidos

67. Pareiškėjos nepateikė reikalavimų dėl bylinėjimosi vidaus teismuose ar šiame Teisme kaštų ir išlaidų, todėl šiuo pagrindu Teismas nieko nepriteisia pareiškėjoms.

C. Palūkanos nevykdant įsipareigojimų

68. Teismas mano, kad palūkanos nevykdant įsipareigojimų turi būti skaičiuojamos pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą, pridedant 3 procentus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI

1. *Skelbia* priimtinais pareiškėjų skundus dėl per ilgai trukusio civilinio proceso ir pareiškėjų negalėjimo disponuoti savo nuosavybe;
2. *Skelbia* likusią pareiškimo dalį nepriimtina;
3. *Nustato*, kad buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis;
4. *Nustato*, kad buvo pažeistas Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnis;
5. *Nustato*
 - (a) kad per tris mėnesius nuo datos, kai Teismo sprendimas taps galutiniu pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, valstybė atsakovė turi sumokėti kiekvienai pareiškėjai po 4 500 EUR (keturis tūkstančius penkis šimtus eurų) neturtinei žalai atlyginti bei bet kokius mokesčius, kurie gali būti taikomi šiai sumai ir kurie turi būti konvertuojami į valstybės atsakovės valiutą pagal sprendimo įvykdymo dienos kursą;
 - (b) kad nuo minėto trijų mėnesių termino pasibaigimo iki sprendimo įvykdymo per įsipareigojimų nevykdymo laiką nuo minėtų sumų turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą pridėdant 3 procentus;
6. *Atmeta* kitus pareiškėjų reikalavimus dėl teisingo atlyginimo.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2009 m. liepos 21 d., vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Sally Dollé
Kanclerė

Françoise Tulkens
Pirmininkė